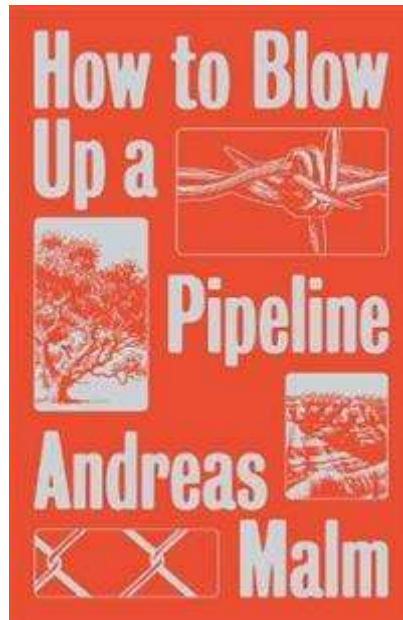

Andreas Malm

Kollektiv klimatkamp på en ny nivå?

Nedan ges ett utdrag ur Andreas Malms bok *How to Blow Up a Pipeline: Learning to Fight in a World on Fire* som gavs ut av Verso förlag 2021. Översättningen är från *Röda Rummet* 3-4/2019 och är utförd av Peter Jervelycke Belfrage och Åsa Hjalmer

I sin bok diskuterar Andreas Malm möjligheterna och farorna med en strategi som går utöver gatuprotester och programmatisk pacifism. Han frågar sig om vi inte har kommit till en punkt där vi måste överväga, och därmed rättfärdiga, våldsanvändning mot egendom i form av förstörelse av fossilkapitalets verksamhet?

Denna uppfattning är långt ifrån en oproblematisk och marxister har i stort sett alltid varnat för minoritetsaktioner, sabotage och liknande (som varit utmärkande för anarkistiska strömningar) är förknippade med många faror. Därför kan det vara på sin plats att ta en titt på den ”klassiska” marxistiska ståndpunkten och de resonemang som den baseras på. Under-teknad skrev för ett tag sedan en artikel om detta ämne – [Minoritetsaktioner som revolutionär taktik/strategi](#). (publicerad i *Röda Rummet* 4-5 2020) av. Denna artikel diskuterar problemen med minoritetsaktioner m m ur ett generellt och historiskt perspektiv.

Men det är givetvis också viktigt att titta närmare på vad Malm faktiskt säger och hans argumentering för att tillgripa våld av det slag han föreslår. Lars Henriksson* har skrivit ett inlägg (även det publicerad i *Röda Rummet*, mars 2021), som gör just det, dvs utgår från de idéer som Malm framfört och diskuterar dessa kritiskt från olika vinklingar, se: [Klimatkamp på ett radikalare spår](#).

Martin Fahlgren

---

* **Lars Henriksson** är metallarbetare på Volvo personvagnar i Göteborg. Han har bland annat skrivit boken [Slutkört](#) (Ordfront 2011) samt ett stort antal artiklar i *Röda rummet*, *Aftonbladet*, *GöteborgsPosten* etc.

Jag frågade en av klimatkampens ledargestalter Bill McKibben¹ efter att han hållit ett glödande tal till ett fullsatt auditorium: ”Givet att situationen är så brådsakande som du skildrar den, och vilket vi alla är medvetna om att den är – när trappar vi upp vi kampen?” Han såg illa ut till mods ut inför frågan. Den första delen av hans svar uttryckte vad vi skulle kunna kalla ”asymmetriens förbehåll”:

– Så snart en social rörelse begår våldsamma handlingar, flyttar den till en terräng som fienden föredrar, eftersom den har en överväldigande överlägsenhet i form av sin militära kapacitet. Staten älskar väpnad kamp; den vet att den kommer vinna. Vår styrka är vår numerär, att vi är de många.

Detta är de strategiska pacifisternas favoritargument, men det är lömsk argumentation. Våld är inte det enda område där det råder asymmetri. Fienden har överväldigande överlägsenhet på i princip alla områden, inklusive medial propaganda, förmåga att samordna institutionella resurser, politisk legitimitet, logistiska resurser, och framför allt, av pengar. Om rörelsen ska ducka inför kamp i uppförsbacke, ter sig inte i så fall en avinvesterings-kampanj – populärt inom delar av den breda klimatrörelsen – som det värsta möjliga alternativet? Att försöka underminera fossilkapitalet med kapital som medel.

Berättelserna om hur övermaktens Goliat besegras med slangbellor och andra sinnrika metoder som hittar sprickor i rustningen är tusentals år gamla. För att ta ett sentida exempel, som en del av massmotståndet i den belägrade Gazaremsan, uppfann palestinier under våren 2018 metoder för att flyga drakar och uppblåsta kondomer med brännbart material över muren för att sätta eld på israelisk egendom. Mellanösterns mäktigaste stat, beväpnad till tänderna med atombomber och med det mest förfinade system för att bekämpa raketer, stod hjälplösa inför dessa osofistikerade missiler från den allra fattigaste delen av ett förtycktt folk. Det finns ingen lagbundenhet som säger att asymmetrin inom detta område aldrig kan vändas underifrån, inte heller måste våldsanvändning nödvändigtvis stå i konflikt med att vara starkare numerärt. Snarare är obeväpnat kollektivt våld ett av uttrycken för denna styrka, ett sätt att störta det som verkar oövervinnligt. Att förstöra egendom har alltid varit grundläggande i detta våld. Men kan obeväpnat kollektivt våld någonsin få massomfattning i klimatkampen? Det är bara möjligt om rörelsen först övervinner sitt tabu mot det.

Sedan finns tidsaspekten, det är en invändning som omgående infinner sig: Vi har ännu inte uttömt icke-våldets möjligheter. Vi måste ha tålamod. Vi måste ge civil olydnadskamp en chans till och låta den mogna i flera år om det behövs; den bör inte överges i förtid. Men att behovet att pröva nya taktiker skulle vara förhastat håller knappast i detta fall. Återigen, på grund av den begränsade tid som står till buds för att stoppa klimatkatastrofen skulle den motsatta invändningen – för mycket tålamod – passa bättre. ‘Vi lever i en drömvärld’, noterade en gång George Monbiot²:

Vårt liv i drömtillvaron kommer – vilket redan börjat ske – att förstöra förutsättningarna för mänskligt liv på jorden. Om vi varit styrda av förnuftet, skulle vi stå på barrikaderna idag, slita förarna ut ur sina Range Rovers och Nissan Patrols, ockupera och stänga kolkraftverken, våldgästa Blairs flykt från verkligheten på hans semester på Barbados och kräva en total omställning av det ekonomiska livet lika omfattande som när vi gick i krig mot Hitler.

Detta skrevs 2003.

¹ McKibben är ledande i grundandet av *Step It Up*, en kampanj riktad mot den amerikanska kongressen för att uppmärksamma den globala uppvärmningen, och av *350.org* med global inriktning. Redan i sin bok *The End of Nature* från 1988 varnade han för klimatförändringarnas effekter. Han är en eftertrycklig förespråkare för icke-våld som metod i sociala kamper. (Översättarens anmärkning)

² Monbiot är brittisk författare och journalist med inriktning på miljöfrågor. Har bland annat skrivit *Heat – how to stop the planet burning*, 2006. <https://www.monbiot.com/>

Men alla kan inte blanda en molotovcocktail eller göra oljebomber av kaffetermosar! Detta är den ”demografiska” invändningen, som menar att icke-våld per definition är den mest tilltalande metoden för folkflertalet och att våld är exkluderande. Vid en första anblick verkar detta argument också oärligt, för vi tänker ju vanligtvis inte att vi bör avstå aktiviteter just för att de kräver speciella färdigheter och fysiska kompetenser. Ingen som räddats av en brandman kommer klaga och säga att brandmannen borde stannat hemma, för att inte alla har samma fysiska och mentala specialförmågor. Sociala processer tenderar att innebära en arbetsdelning. Vid närmare påseende, så har invändningen dock mer kraft, för den handlar inte om det tekniska utan om politiska relationer och förberedelser, och här har massdeltagande ett värde i sig, till skillnad från exempelvis i sjukhusets operationssal. Och rent empiriskt har Chenoweth och Stephan³ på det stora hela rätt i att påstå att ‘hindren för att delta i icke-våldsmotstånd är mycket lägre än i ett våldsamt uppror.’ Den festliga atmosfären på ett torg som tagits över av demonstranter har mer som talar för sig och mindre som skrämmer bort folk än stenkastningens kaos. Det är en anledning till varför, för det första; icke-våldsliga massmobiliseringar bör (när så är möjligt) vara den första utvägen, militanta aktioner den sista, och för det andra; ingen rörelse bör någonsin frivilligt utesluta den förra.

Med det sagt, så kan normen om den civila olydnadens attraktionskraft på massorna vara överdriven. XR har gjort sitt yttersta för att överskölja polisen med kärlek. Efter sin aktion i Malmö i september 2019, postade den lokala avdelningen av Extinction Rebellion en bild på en aktivist och en polis som hade en tête-à-tête, full av leenden och tillgivenhet, bekräftandes att ‘till syvende och sist sitter vi alla i samma båt.’ I deras handbok lär vi oss att rebeller aktivt bör ‘försöka bli arresterade’ och att denna strävan är ‘hjärtat i Extinction Rebellion’. Jo, detta kan appellera till vissa människor. I ett öppet brev till XR, efter ‘vårupproret’ i Londons 2019, betonade The Wretched of the Earth – ett brittiskt nätverk av klimataktivister från marginaliserade grupper; svarta, ursprungsfolk, invandrare – och fick bifall av Ende Gelände, skogssockupationrörelsen i Hambach och en mängd andra allierade, att det är ett tecken på privilegium att kunna kasta sig själv i polisens armar. Folk från rasifierade samhällen tvekar rimligen att göra likadant. Den vita medelklassen kan räkna med polisens goda uppförande; men inte muslimer ur arbetarklassen eller svarta och papperslösa migranter. Detta kan vara en

³ Erica Chenoweth och Maria J. Stephan är författare till *Why Civil Resistance Works*, en bok som haft starkt inflytande på grundarna av Extinction Rebellion .

anledning till att XR:s sammansättning under sitt första år, drogs med en vithet som inte stod i proportion till demografin i städer som London och Malmö. Andra skulle kunna känna sig manade till ett mer konfrontativt eller undanlidande förhållningssätt gentemot den repressiva statsapparaten. Som påpekades av *Wretched of the Earth*, är vi när allt kommer omkring, för många och för mångfaldiga för att alla rymmas i samma båt. Den enda farkost som kan rymma, det breda deltagande som behövs för att vinna denna vårt livs strid är 'en mångfald av olika taktiker'. Jovisst, en sådan mångfald kommer att leda till inre spänningar, ingen rörelse som lyckats påverka historien har klarat sig utan sådana konflikter. Det finns något suspekt med total konformism i frågan om taktik.

En besläktad invändning mot våldsanvändning härstammar från förståelsen av rörelser som kämpat mot diktaturer. Här lutar man sig mot ett demokratiargument: våld är förödande för att uppnå målet av en fredlig konstitutionell samhällsomvandling. Om fienden misshandlas eller något ännu värre, så förvisas han ur kretsen av nationens rättmätiga arvtagare och kommer inte tillbaka för att sitta vid förhandlingsbordet som han borde (Chenoweth och Stephan tillägger att utländska investerare kommer bli avskräckta). Men inför den sorts kamp som klimatrörelsen för – mot produktivkrafter som grasserar i mogna demokratier – förlorar argumentet något av sin tillämpning. Resten av argumentets styrka försvinner när det våld vi överväger är reserverat mot egendom. Som en annan filosof tydliggjort "att lägga beslag på och förstöra en plutokrats guldpyntade privatjet är en storartad och slående form av symbolisk protesthandling" och "givet att inget hot riktas mot plutokraten som person" så handlar det inte om anti-demokratisk fördrivning.

Den andra delen i McKibbens svar förde fram invändningen om folkligt stöd. Så snart våld blir en del av kampen, försvinner detta stöd. Rörelsen kan vinna sympati genom att hålla varandra i händerna i en ring runt Vita huset, eller blockera en gasterminal med en kanotkonvoj, eller iscensätta en die-in i ett naturhistoriskt museum, men genom att bränna saker eller drabba samman med polisen kan man bara stöta bort folk. Helt klart finns det ett korn av sanning i det här, speciellt i USA.

I Frankrike är det annorlunda. En fransk social rörelse blir inte omedelbart en paria om den kryddar sina massmobiliseringar med förstörelse av egendom och upplopp. Det finns ingen biologisk lag om avståndsskapande, ens i det globala nord. Snarare ser vi en skenbar paradox. USA är ett mycket mer våldsamt samhälle än Frankrike – vilket framgår av det utbredda ägandet av skjutvapen, mängden masskjutningar, vurmen för beväpnade hjältar i populärkulturen, statens våldsbenägenhet och vilken annan måttstock som helst – men ändå är intoleransen mot våld från sociala rörelser större där. Men paradoxen upplöses när vi betänker att USA:s ohämmade kapitalism infördes med hjälp av folkmord. Frankrike, å sin sida, har fortfarande ett ständigt förnyat arv av folkligt uppror och en jämförelsevis kampvillig arbetarklass. Toleransen för våld underifrån står i omvänt förhållande till kapitalismens totala dominans i en samhällsformation, där våldet som en konsekvens av denna dominans sipprar genom varje por av det sociala livet. Den amerikanska överkänsligheten för våld i sociala rörelser är med andra ord en patologi.

Men inte bara amerikaner bor i ett sjukt samhälle, och aktivister måste helt klart lära sig hur man ska agera i sådan kontext utan att omedelbart alienera sin avsedda publik. Men de bör inte heller se det som en självklarhet att omedelbart offentligt ta avstånd från minsta sabotage. Hur mottagligheten ser ut varierar över tid, och detta är i synnerhet sant för klimatkampen. Om det 2007, ett år som inte präglades extrema väderförhållanden, var möjligt för Asfaltdjungelns indianer att i Sverige punktera däcken på SUV:ar utan att det minskade stödet för klimatkampen; vilka andra former av sabotage skulle anses relevanta, även i de mest avpolitiserade samhällen år 2025 eller 2040? Vid sex graders temperaturökning, kanske önskan att spränga pipelines är närmast universell bland den del av mänskligheten som finns

kvar. Vi bör kunna postulera en lag om att tendensen för mottagligheten för drastiska protesthandlingar kommer öka i en värld där uppvärmningen sker snabbt; allt annat vore att anta en utbredd dödslängtan inom arten. Om fossila bränslen fortsätter förbrännas och temperaturerna att stiga, så kommer fysiska attacker på ursprunget till de alltmer förfärliga och obestridliga katastroferna få gehör hos bredare och bredare befolkningslager. Det enda som skulle rubba denna tendens vore om vi ställde om från business-as-usual, till en Green New Deal eller något liknande policy-paket som skulle kunna bryta utsläppskurvan och röra den i riktning mot noll – då skulle egendomsförstörelse ses som överflödigt av flertalet. Detta vore förstås det bästa scenariot, och dit alla ansträngningar bör sikta. I dess frånvaro måste dock mottagligheten stiga.

Problemet är förstås att i en sex grader varmare värld vore det för sent att spränga pipelines. Bör vi vänta på ett godkännande från nära nog konsensus? Från en majoritet? En stor minoritet? Klimataktivisternas uppgift kan inte vara att ta den befintliga medvetenhetsnivån för given, utan snarare att höja den. De bör vara i framkant – inte för långt från massorna, det skulle leda till isolering; inte heller i mitten eller därbak, för då har de inget att tillföra. De måste förbereda sig på att bli förtalade av vissa (allt annat skulle vara ett bevis på ineffektivitet) medan de måste undvika en taktik som avskräcker för många – den svåra balansgång som alla aktiva förtrupper måste gå. Aktioner bör utföras om plan, mål och genomförande kan förklaras och samla stöd, i nära relation till det rådande politiska medvetandet, för att kunna höja det till nya nivåer. Detta är en anledning till att det verkligen skulle vara en mycket dålig idé att mörda en chef för ett kolföretag eller flyga in ett flygplan i en av ExxonMobils skyskrapor. Smarta sabotage är en helt annan sak. De bör vara möjliga att förklara och vara acceptabla för tillräckligt många på vissa platser – och om inte i dag – säkerligen när sammanbrottet fortskridit ytterligare lite till.

Tid och tajming är av essentiell betydelse här. Varje extrem väderhändelse drabbar nu med kraften från tidigare pålagrade utsläpp och ger oss en försmak av det elände som komma skall. Detta borde vara den tidpunkt när vi slår till och utvidgar kampen. Nästa gång bränderna förhärjat Europas skogar – förstör en skogsmaskin. Nästa gång orkanvindar ödelägger en karibisk ö – storma ett Shell-högkvarter. Politiseringen av vädret har redan börjat, men bara från ett håll; från de som för profit släppt lös de krafter som förändrar klimatet men som slipper känna hettan och bära ansvaret. Det är en del av Lanchesters⁴ gåta att klimataktivister ännu inte har lyckats tjäma sina aktioner med specifika klimatkatastrofer. Sådan beredskapskapacitet borde kunna vara möjlig att hålla levande.

Sett ur samma tidsaspekt kan riktmärket för återhållsamhet förflyttas, som det gjorde under medborgarrättsrörelsens årtionden – Martin Luther King framstod som radikal i slutet av 1950-talet, Extinction Rebellion under 2019. Men när en ytterflank uppstår så skiftar positionerna. Det är då man kan göra framsteg. När representanter för XR verkligen får sätta sig ned med den brittiska regeringen för att förhandla om en väg till nollutsläpp fram till 2025 – ministrarna kanske insisterar på 2028 – skulle en begränsning av klimatkatastrofens slutligen kunna vara på gång. För att hamna vid det bordet kan XR eller likartade kamporganisationer behöva lite icke efterfrågad hjälp, på samma sätt som Martin Luther King en gång behövde. Det är de tidigare radikalernas plikt att fördöma den nya flanken och anklaga den för att undergräva deras ansträngningar. Om de skulle applådera bråkstakarna som hotar med eller begår våldshandlingar skulle de inte få en gnutta respektabilitet och inget tillträde till de politiska korridorer där besluten fattas. Effekterna av en positiv radikal ytterflank förutsätter,

---

⁴ Den brittiske författaren John Lanchester skrev redan 2007 en essä där han resonerade kring det förbryllande faktum att klimataktivister inte använt direkta sabotagehandlingar i kampen. (övers. anm.)

som Haines⁵ klargör ”en arbetsdelning där moderata krafter och radikaler spelar mycket olika roller”. De senare underblåser krisen till bristningsgränsen, de förra erbjuder en väg ut. Av detta följer att blivande militanter borde förvänta sig, och till och med hoppas på, fördömande från de mer etablerade delarna av rörelsen. Utan sådana avståndstaganden skulle de båda bli omöjliga att särskilja från varandra och effekten gå förlorad. Med andra ord bör militanter inte försöka övertyga XR eller Bill McKibben, eller någon annan del av rörelsen som har förbundit sig till absolut icke-våld, att preparera cocktailis och sprängladdningar – det är inte deras jobb. Det är de framtida fraktionernas jobb.

Det finns emellertid, som Haines och andra har visat och som McKibben framhöll, också en påtaglig risk för en negativ effekt av en radikal flank. Extremism kan få en rörelse att verka så obehaglig att den förvägras allt inflytande; det är inte svårt att hitta exempel på rörelser som skjutit sig i foten i det avseendet. På grund av de höga insatserna i klimatkrisen kan negativa effekter vara ovanligt förödande för kampen. Militanta formationer på ytterflanken måste därför vara särskilt genomtänkta och medvetna om de principer som fastställts av exempelvis William Smith⁶: De som utför direkt aktioner är ansvariga inför den samlade åsiktsgemenskapen i rörelsen och bundna av plikten att driva rörelsens sak framåt, inte bromsa den. De kan kasta sig in i en kampanj med egendomsförstörelse under förutsättning att de är villiga att ändra eller avbryta den, om det blir tydligt att det leder till för mycket vedergällning, svartmålning och olägenheter för rörelsen. Detta är ett genuint dilemma för de militanta. Å ena sidan måste de förvänta sig att rörelsens moderata delar kommer att klandra dem och ta avstånd från dem – förneka samröre och arbetsdelning – men å den andra sidan kanske det inte finns någon bättre informationskälla om skadliga konsekvenser för rörelsen som helhet. När ignorerar de fördömandet och fortsätter? När ska de hörsamma det och anpassa sig? Om det inte är en moment 22-situation, så är det en balansgång på slak lina. Men ingen har någonsin hävdat att det är bekvämt att vara militant.

Detsamma gäller den ofrånkomliga invändningen utifrån frågan om repression. Varför provocera staten till att slå till med full kraft mot rörelsen? I oktober 2019 åtalades Jessica Reznicek och Ruby Montoy⁷ för brott som kan ge ett straff på 110 år i fängelse. Året innan diskuterades den hotande faran för sabotage och behovet av att staten stryper denna av en panel vid en konferens för olje- och gasföretag i Houston, Texas. Oljemiljardären Kelcy Warren – VD för Energy Transfer, och anhängare till Perry och Trump – siktade direkt in sig på de två ’avskyvärda’ kvinnorna: ”Jag tror att vi talar om några som behöver avlägsnas från genpoolen.” För Reznicek och Montoya, förefaller utsikterna med 110 års fängelse falla i kategorin uppoffring – relaterad till deras kristna tro – dock inte av den typ som passivt accepterar lidande man inte förtjänar. De riskerade de mest drakoniska straffen i sin motståndshandling och var redo att betala priset. Bör man förebrå dem för deras ställningstagande? Chenoweth och Stephan anser att det som talar mot våldsamt motstånd är att det kräver ”hög nivåer av både engagemang och risktolerans”, vilket inte passar alla. Men ur en annan synvinkel är uppoffringen en signal till andra att detta är något värt att kämpa för, till och med tillbringa resten av ens liv i fängelse för, och klimatkrisen skulle behöva några fler aktioner av den kalibern. Hittills har få varit beredda att riskera mer än ett par nätter i häktet. Jämfört med vad människor historiskt sett fått gå igenom som kämpat före oss, måste bekvämlighetsnivån

⁵ Herbert H. Haines är en amerikansk sociolog med forskningsinriktning mot sociala rörelser. Författare till *Black Radicals and the Civil Rights Mainstream, 1954–1970*, ur vilket citatet är hämtat. (övers. anm.)

⁶ Smith är professor i statsvetenskap vid universitetet i Hong Kong. Han har bland annat skrivit *Civil Disobedience and Deliberative Democracy*.

⁷ De båda är katolska klimataktivister som under 2016 och 2017 med oljebomber i kaffetermosar och med svetsaggregat saboterade pipelines tillhörande Energy Transfer ett konglomerat av pipelineföretag där bland annat Rick Perry, energiminister i Donald Trumps regering, sitter i styrelsen. (övers. anm.)

för klimataktivism i det globala nord anses vara ganska hög, vilket inte avspeglar problemets allvar.

Kanske kommer fler än Reznicek och Montoya så småningom hitta motivationen. Det kräver inte en villighet att underkasta sig lagen – tvärtom, detta stycke i den civila olydnadens handbok åldras allt snabbare, eftersom den härskande ordning som förstör grunden för allt liv inte förtjänar någon lojalitet från sina undersåtar. Sabotagehandlingarna kan fortsätta i det fördolda. Om man faktiskt vill åstadkomma något bör man inte göra som Roger Hallam⁸, som i förväg tillkännagav att han skulle flyga drönare mot Heathrows flygplats för att protestera mot dess utbyggnad, med det förutsägbara resultatet att han greps på förhand.

Ju starkare rörelsen blir desto mer kommer den tvingas i närkamp med denna typ av repression även om den begränsar sig till de mest icke-våldslika taktiker. I augusti 2018, för att ta ett exempel, blev en aktivist som paddlade kanot inom synhåll för en pipeline i Louisiana handfångslad av privata säkerhetsvakter och kastad in i ett rättssystem som hotade henne med fem års fängelse.

Lagar med stränga påföljder för varje protest mot pipelines har införts i mer än ett dussin amerikanska stater under Trumps tid. Under ”höstupproret” 2019 förbjöd polismyndigheten i London alla protester under XR:s flagga. Kriminalisering av icke-våldsamma klimatprotest ”skönjs vid horisonten”, för att använda Magnus Ranstorps ordval. Om militanta aktioner påskyndar en sådan utveckling i oförsvarligt skadlig grad skulle vi ha en negativ radikal flankeffekt. Om den sprider sig oberoende av sådana aktioner, står rörelsen inför ett val som många andra har tvingats till tidigare: Att backa eller att fortsätta att kämpa, diversifiera taktiken, kombinera underjordiskt och legalt arbete och aldrig ge efter. Att kärleksbomba polisen med blommor är inte nödvändigtvis det säkraste sättet att gå vidare framåt. <<

Lästips: Andras Malm om klimatfrågan

På svenska finns även böckerna:

⁸ Roger Hallam är före detta ekologisk jordbrukare och en av centralgestalterna i grundandet av Extinction Rebellion.

Det är vår bestämda uppfattning att om ingenting görs nu kommer det att vara för sent (2007)
Stormens utveckling: Att leva i den globala uppvärmningens tid (2020)

På marxistarkivet finns följande artiklar:

[Växthuseffekten, klimatet och vädret](#). Utdrag ur boken *Det är vår bestämda uppfattning* ... (2007)

[Revolution inför klimatkatastrofen](#) (2016)

[För att stoppa klimatförändringarna behöver vi en ekologisk leninism](#) (2020)